

ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

УДК 339.1

DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2019-4-50>**Ольхович С.Я.**завідувач відділу економіки науково-дослідних робіт
Інституту агроєкології і природокористування
Національної академії аграрних наук України**Паляничко Н.І.**доктор економічних наук, старший науковий співробітник
Національної академії аграрних наук України**Крохтяк О.В.**кандидат економічних наук,
завідувач сектору економічного аналізу науково-дослідних робіт
відділу економіки науково-дослідних робіт
Інституту агроєкології і природокористування
Національної академії аграрних наук України**Olkhovych Svitlana**Institute of Agroecology and Environmental Management of
National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine**Palianychko Nina**

National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine

Krokhtiak Oleksandra Institute of Agroecology and Environmental Management of
National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine

АНАЛІЗ РИНКУ ЛІКАРСЬКИХ ПРЕПАРАТІВ НА ОСНОВІ СИРОВИНИ РОСЛИННОГО ПОХОДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

MARKET ANALYSIS OF DRUGS BASED ON RAW MATERIALS OF PLANT ORIGIN IN UKRAINE

У статті проведено аналіз ринку лікарських препаратів рослинного походження в Україні. Сьогодні цей ринок розвивається високими темпами. Якщо раніше рослинні препарати використовували у вузькому спектрі, то сьогодні їх широко використовують у сучасній медицині. В Україні на фармацевтичному ринку лікарських препаратів діють багато як вітчизняних, так і іноземних виробників, які у своїй діяльності використовують рослинну сировину. Лідером серед компаній за продажем рослинних лікарських засобів є Біопоріса (306 млн грн – 18%); друге місце займає корпорація «Артеріум» (200 млн грн – 12%), яка є лідером серед вітчизняних фармацевтичних компаній; третю сходинку займає AlrenPharma (133 млн грн – 9%), а за обсягами продажів лікарських препаратів – «Синупрет», «Канефрон» (Біопоріса, Німеччина) та «Уролесан» («Артеріум», Україна). За I квартал 2019 р. 82% продажів корпорації «Артеріум» займають такі лікарські рослинні препарати, як «Уролесан», «Мукалтин», «Хлорофілліпт» та «Резістон». Проте на ринку лікарських препаратів існує і низка чинників, які стримують його розвиток: соціальні (відсутність розвитку фармацевтичної освіти та охорони здоров'я), фінансово-економічні (недосконале податкове законодавство, економічна нестабільність в країні), виробничо-технологічні (застаріле технологічне обладнання), екологічні (природно-кліматичні умови). Подальші наші дослідження будуть спрямовані на вивчення чинників, які сприятимуть цьому розвитку.

Ключові слова: лікарські препарати, вітчизняний ринок лікарських препаратів, рослинна сировина, фармацевтичні компанії, обсяги продажів.

В статье проведен анализ рынка лекарственных препаратов растительного происхождения в Украине. Сегодня этот рынок развивается высокими темпами. Если раньше растительные препараты использовали в узком спектре, то сегодня их широко используют в современной медицине.

В Україні на фармацевтичному ринку лікарських препаратів діють багато як вітчизняних, так і іноземних виробників, які в своїй діяльності використовують рослинне сировину. Лідером серед компаній по продажам лікарських засобів є Bionorica (306 млн грн – 18%); друге місце займає корпорація «Артеріум» (200 млн грн – 12%), яка є лідером серед вітчизняних фармацевтичних компаній; третє місце займає AlpenPharma (133 млн грн – 9%); а по обсягам продаж лікарських препаратів – «Синупрет», «Конейфрон» (Bionorica, Німеччина) і «Уролесан» («Артеріум», Україна). За I квартал 2019 г. 82% продаж корпорації «Артеріум» займають такі рослинні препарати, як «Уролесан», «Мукалтин», «Хлорофілліп» і «Резистол». Однак на ринку рослинних препаратів існує ряд факторів, які стримують його розвиток: соціальні (відсутність розвитку фармацевтичної освіти і охорони здоров'я), фінансово-економічні (незріле податкове законодавство, економічна нестабільність в країні), виробничо-технологічні (застаріле технологічне обладнання), екологічні (природно-кліматичні умови). Далішні наші дослідження будуть спрямовані на вивчення факторів, які стримують цей розвиток.

Ключові слова: лікарські препарати, вітчизняний ринок лікарських препаратів, рослинне сировину, фармацевтичні компанії, обсяги продаж.

Need for herbal medicines in the domestic market of medicines is increasing. The need for herbal drugs among the population is increasing every year, as they become essential commodities. Pharmaceutical companies are increasing the production of these drugs. This is evidenced by the volume of supply of medical raw materials and the sale of these drugs. The production and implementation of pharmaceuticals affect not only the pharmaceutical industry, but also the economic one. The market of medicines is becoming more in demand, as the need for its products is increasing. The purpose of this research is to explore the market of herbal drugs. Research methods are statistical (for the analysis of the market of herbal medicines) and graphic (presentation of economic indicators of the market of herbal medicines). Previously, medicinal plants were used only in traditional medicine, but today herbal drugs are used in modern medicine. In 2018, the volume of the Ukrainian pharmaceutical market amounted to UAH 85 billion. (or \$ 3.1 billion). Consumption of medicines per capita was: domestic / imported – 40 / 60 (money) and 74/26 (packaging). In the 1st quarter of 2019, about 900 distributors, 115 manufacturers, 23000 pharmacies and 204 importers of medicinal products operated in the pharmaceutical market of Ukraine. The share of herbal drugs of domestic production is increasing. The largest companies that use herbal remedies are «Darnitsa», «Arterium» and «Pharmak», which in 2018 released 164.51 million packs, 85.43 and 79.42 million packs of medicines, in accordance. The most popular herbal remedies in 2018 based on herbal raw materials were «Actovegin», «Nurofen», «Nemesil», «No-Shpa» and «Essentiale». In the first quarter of 2019, the retail market of medicines amounted to UAH 27,973 million, of which the domestic market holds UAH 11,197 million (or 40%), and the import market – UAH 16,776 million. (or 60%). The share of herbal medicines of Ukrainian manufacturers is 8% of all medicines, and foreign - 5%. «Bionorica» is the leader among herbal medicine companies (UAH 306 million – 18%), second place is « – – Along with the development of this market, there are factors that brake it. These factors include financial, economic, social, environmental, production and technological. Financial and economic factors should (unstable political situation in the country, unstable exchange rate). Social factors (poor purchasing power of the population, lack of development of pharmaceutical education and health care), Environmental factors (adverse weather conditions), production and technological factors (re-equipment of outdated production facilities). Our further research will focus on exploring the factors that restrain this development.

Key words: drugs, the domestic market of medicines, herbal raw materials, pharmaceutical companies, sales volume.

Постановка проблеми. Дедалі частіше на вітчизняному ринку лікарських препаратів зростає попит на препарати рослинного походження. Потреба лікарських препаратів на рослинній основі серед населення збільшується з кожним роком, адже вони стають незамінними товарами під час лікування різних захворювань. Фармацевтичні підприємства нарощують обсяги виробництва цих препаратів. Про це свідчать обсяги заготівлі лікарської сировини та реалізація лікарських препаратів на її основі. Виробництво та реалізація лікарських препаратів на рослинній основі мають вплив не тільки на фармацевтичну галузь, сільськогос-

подарську та медичну галузі, а й на економіку загалом, тому вектор розвитку виробництва та реалізації лікарських препаратів рослинного походження на внутрішньому та зовнішньому ринках стає все більш затребуваним та вимагає подальшого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічними питаннями функціонування ринків, формування попиту та пропозиції, ринкової конкуренції детально викладено у наукових працях зарубіжних та вітчизняних учених, таких як: В.В. Вітлінський, В.М. Геєць, Л.А. Глущенко, І.М. Лицур, Дж. Кейнс, А. Сміт та ін. Однак багато питань,

Таблиця 1

Роздрібні продажі різних категорій товарів рослинного походження у грошовому і натуральному вираженні на фармацевтичному ринку за 2017–2019 рр.

Рік	Ринок у цілому	Лікарські засоби		Медичні вироби		Дієтичні добавки		Косметика	
		Обсяги продаж	Частка категорії до ринку в цілому, %	Обсяги продаж	Частка категорії до ринку в цілому, %	Обсяги продаж	Частка категорії до ринку в цілому, %	Обсяги продаж	Частка категорії до ринку в цілому, %
Грошове вираження, млн грн									
2017	5659,3	4783,3	84,5	421,9	7,5	256,7	4,5	197,5	3,5
2018	6955,0	5847,5	84,1	522,6	7,5	342,0	4,9	242,8	3,5
2019	8071,8	6703,0	83,0	607,4	7,5	482,8	6,0	278,6	3,5
Натуральне вираження, млн упаковок									
2017	133,8	90,5	67,6	34,8	26,0	4,9	3,7	3,6	2,7
2018	145,2	92,6	63,7	43,4	30,0	5,6	3,8	3,7	2,5
2019	139,8	88,9	64,0	40,8	29,2	6,3	4,5	3,3	2,3

Джерело: складено за даними [8]

що стосуються ринку препаратів рослинного походження, не є широко дослідженими.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження вітчизняного ринку лікарських препаратів на рослинній основі та чинників, що впливають на нього.

Для досягнення мети використано статистичний (для аналізу ринку лікарських препаратів рослинного походження) та графічний (презентація економічних показників ринку лікарських препаратів рослинного походження) методи дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Як свідчать дані фармацевтичного ринку України, з кожним роком зростає попит на лікарські препарати (близько 2%), зокрема рослинного походження (близько 7%) [1; 2]. Пояснюється це тим, що препарати рослинного походження мають високу ефективну здатність та незначні побічні ефекти [3; 4]. Структура українського ринку лікарських засобів представлена великим асортиментом препаратів рослинного походження, яка в натуральному вираженні становить 8–9%. Це настоянки, бальзами, краплі, таблетки та ін. [5; 6].

У 2018 р. обсяг українського фармацевтичного ринку становив 85 млрд грн (або 3,1 млрд дол.). Споживання лікарських засобів на душу населення становило: вітчизняні/імпорتنі – 40:60 (гроші) та 74:26 (упаковок). Станом на квітень 2019 р. на фармацевтичному ринку України діють близько 900 дистриб'юторів, 115 виробників, 23 тис аптек та 204 імпортери лікарської продукції [7].

У табл. 1 наведено роздрібні продажі різних категорій товарів рослинного походження фармацевтичного ринку в натуральному та грошовому вираженні за 2017–2019 рр.

Як бачимо, на фармацевтичному ринку України серед різних категорій товарів рослинного походження найбільшу частку продажів за період дослідження займає категорія «лікарські засоби» як в грошовому, так і в натуральному вираженні, найменшу – категорія «косметика».

Водночас зростає частка препаратів вітчизняного виробництва на рослинній основі. У табл. 2 наведено перелік компаній, які діють на фармацевтичному ринку України й у своїй діяльності використовують рослинну сировину для лікарських препаратів.

Табл. 2 характеризує найбільші компанії, які у своїй діяльності використовують лікарську сировину. Такими компаніями є «Дарниця», «Артеріум» та «Фармак», які у 2018 р. випустили відповідно 164,51, 85,43 та 79,42 млн упаковок лікарських засобів на основі рослинної сировини.

Як свідчать дослідження [8], продуктами, які найбільше продавалися у 2018 р. на основі

Таблиця 2

**Роздрібний ринок лікарських препаратів рослинного походження в Україні
(ТОП-10 компаній, 2018 р.)**

№ з/п	Грошове вираження			Натуральне вираження	
	Компанія	млн грн	частка, %	млн упаковок	частка, %
1	Дарниця	2902,91	3,90	164,51	14,37
2	Фармак	4454,48	5,98	85,43	7,46
3	Артеріум	3100,97	4,16	79,42	6,94
4	Здоров'я ГК	2048,74	2,75	55,12	4,81
5	КВЗ	1925,47	2,58	55,00	4,80
6	БХФЗ	1109,56	1,49	37,42	3,27
7	Юрія-Фарм	1818,92	2,44	31,29	2,73
8	Teva	2928,50	3,93	27,34	2,39
9	КусумФарм	1796,95	2,41	20,63	1,80
10	Sanafi	2830,98	3,80	19,99	1,75

Джерело: складено за даними [8]

рослинної сировини, були «Актовегін», «Нурофен», «Немисил», «Но-Шпа» та «Есенціале». Порівняно з 2018 р. продаж таких препаратів, як «Нурофен», «Немисил» та «Но-Шпа», зріс на 27,2%, 19,74%, 10,21% відповідно, а «Актовегін» та «Есенціале» знизився на 1,95% та 10,29% відповідно.

За даними [8], роздрібний ринок лікарських засобів за перші чотири місяці 2019 р. становив 27 973 млн грн, із них вітчизняні – 11 197 млн грн (або 40%), імпорتنі – 16 776 млн грн (або 60%). Частка рослинних пре-

паратів українських виробників становить 8% від усіх лікарських засобів, а іноземних – 5%.

Лідером серед компаній за продажем рослинних лікарських засобів є Bionorica (306 млн грн – 18%); друге місце займає корпорація «Артеріум» (200 млн грн – 12%), яка є лідером серед вітчизняних фармацевтичних компаній; третю сходинку займає AlpenPharma (133 млн грн – 9%) [8].

У табл. 3 наведено дані ТОП-20 брендів за обсягами продажів лікарських засобів на рослинній основі за перші чотири місяці 2019 р.

Таблиця 3

ТОП-20 рослинних брендів за обсягами продажів за перші чотири місяці 2019 р., тис грн

Бренд	Обсяг, тис грн	Частки, %
«Синупрет», Bionorica (Німеччина)	154 117	9,2
«Канефрон», Bionorica (Німеччина)	92 525	5,5
«Уролесан», «Артеріум» (Україна)	67 714	4,0
«Гербіон», KRKA (Словенія)	62 132	3,7
«Мукалтин», «Артеріум» (Україна)	55 761	3,3
«Валеріана», Sopharma (Болгарія)	52 407	3,1
«Проспан», AlpenPharmaAG (Швейцарія)	44 904	2,7
«Пектолван», «Фармак» (Україна)	42 114	2,5
«Аллохол», БХФЗ (Україна)	42 011	2,5
«Ісла-Моос», AlpenPharmaAG (Швейцарія)	38 919	2,3
«Тазалок», «ПРО-фарма» (Україна)	33 537	2,0
«Доктор Мом», Johnson&Johnson (США)	29 017	1,7
«Простамол Уно», Berlin-Chemie (Німеччина)	27 305	1,6
«Імунофлазід», «Екофарм» (Україна)	26 341	1,6
«Ісла», AlpenPharmaAG (Швейцарія)	25 475	1,5
«Кратал», Борцазівський ХФЗ (Україна)	22 849	1,4
«Тринефрон», «Здоров'я ФК» (Україна)	20 724	1,2
«Бояришніка Настойка», «Фітофарм» (Україна)	20 496	1,2
«Хлорофілліпт», «Артеріум» (Україна)	20 422	1,2
«Мастодіон», Bionorica (Німеччина)	20 267	1,2
Всього рослинні лікарські засоби	1 676 073	100

Джерело: складено за даними [8]

Як бачимо з табл. 3, лідерами ринку серед рослинних препаратів за обсягами продажів є «Синупрет», «Канефрон» (Біопгіса, Німеччина) та «Уролесан» («Артеріум», Україна). Половина препаратів є вітчизняного виробництва, що свідчить про те, що Україна має доволі високий ресурсний потенціал для виробництва лікарських засобів на рослинній основі.

Корпорація «Артеріум» за перші чотири місяці 2019 р. реалізувала лікарські засоби на суму 1 148 млн грн, із них 200 млн грн (17%) – частка препаратів на рослинній основі. Як зазначалося вище, корпорація «Артеріум» є лідером серед вітчизняних фармацевтичних компаній, яка реалізовує лікарські рослинні препарати. У табл. 4 наведено дані реалізації рослинних препаратів корпорації «Артеріум».

Таблиця 4

Лікарські засоби на рослинній основі, які реалізувала корпорація «Артеріум» за перші чотири місяці 2019 р.

Бренд	Обсяг, тис грн	Частка, %
«Уролесан»	67 714	33,8
«Мукалтин»	55 761	27,8
«Хлорофілліпт»	20 422	10,2
«Резістол»	19 527	9,7
«Валеріани екстракт»	8 412	4,2
«Пертуссін»	6 815	3,4
«Алтейка»	6 810	3,4
«Севавіт»	4 509	2,2
«Валеріана»	4 015	2,0
«Холелесан»	3 725	1,9
«Ескувіт»	1 553	0,8
«Рекутан»	683	0,3
«Іммуно-Тон»	182	0,1
«Ноксон»	179	0,1
«Касторове масло»	150	0,1
Всього	200 458	100

Джерело: складено за даними [8]

Із табл. 4 видно, що в категорії рослинних лікарських засобів 82% продажів корпорації «Артеріум» займають «Уролесан», «Мукалтин», «Хлорофілліпт» та «Резістол».

Поряд із тим існує низка чинників, які стримують розвиток ринку лікарських засобів рослинного походження: фінансово-економічні, соціальні, екологічні, виробничо-технологічні. Зокрема, до фінансово-економічних чинників відносять надмірне податкове навантаження та недосконале законодавство, яке тією чи іншою мірою зазнає частих змін [9].

Соціальними чинниками є погана купівельна спроможність населення, відсутність страхової медицини, відсутність розвитку фармацевтичної освіти та охорони здоров'я. Екологічними чинниками, які впливають на розвиток ринку лікарської продукції, є несприятливі погодні умови. До виробничо-технологічних чинників відносять необхідність переоснащення застарілих виробничих потужностей [10].

Отже, хоча фармацевтичний ринок лікарських засобів на основі сировини рослинного походження в Україні є досить розвиненим, проте на його розвиток негативно впливає багато чинників.

Висновки з даного дослідження. Сьогодні на фармацевтичному ринку України стають популярними препарати на рослинній основі. Якщо раніше в народній медицині використовували рослинну лікарську сировину, то сьогодні її використовують і в сучасній медицині. Лікарські засоби на рослинній основі виходять і на міжнародний ринок лікарських препаратів. Людство розуміє, що синтезовані препарати поряд зі своїми корисними властивостями наносять шкоду і організму, і довкіллю. В Україні високими темпами розвивається ринок лікарських препаратів на рослинній основі. Але поряд із тим є й чинники, які стримують цей розвиток: фінансово-економічні, соціальні, виробничо-технологічні та ін. Подальші наші дослідження будуть спрямовані на вивчення чинників та пошук шляхів, які б сприяли розвитку в Україні ринку лікарських препаратів на основі сировини рослинного походження.

Список використаних джерел:

1. Звіт Антимонопольного комітету України за результатами дослідження фармацевтичних ринків (за період 2014 р. – перше півріччя 2016 р.). URL: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=131567&schema=main> (дата звернення: 12.08.2019).
2. Державний реєстр лікарських засобів України. URL: <http://driz.com.ua/> (дата звернення: 09.08.2019).
3. Алехина Н.Д. Физиология растений / под ред. И.П. Ермакова. Москва : 2007. 640 с.
4. Блажей А., Шутий Л. Фенольные соединения растительного происхождения. Москва : Мир, 1977. 240 с.
5. Семак Б.Б., Барна М.Ю., Демкевич Л.І. Вітчизняний ринок лікарської рослинної сировини: проблеми і рішення. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21.1. С. 264–268.
6. Пивень Е.П., Дихтярев С.И., Левченко В.В., Тихомиров Е.В. *Фармаком*. 2008. № 4. С. 102–107.
7. Державна служба України з лікарських засобів та контролю за наркотиками. URL: <http://www.diklz.gov.ua/control/main/uk/index> (дата звернення: 08.08.2019).

8. Система исследования рынка «Фармстандарт», «PharmXplorer». URL: <https://www.apteka.ua/article/501382> (дата звернення: 08.08.2019).
9. Котвіцька А.А., Сурікова І.О. Аналіз факторів, що впливають на конкурентоспроможність вітчизняних фармацевтичних підприємств. URL: <http://dspace.nuph.edu.ua/bitstream/123456789/5334/1/166/167ukr.pdf> (дата звернення: 08.09.2019).
10. Фармацевтичний пасьянс. URL: www.visnuk.com.ua/uk/publication/100005824-farmatsevtichniy-pasyans (дата звернення: 12.08.2019).

References:

1. Zvit antymonopolnoho komitetu Ukrainy za rezultaty doslidzhennia farmatsevtichnykh rynkiv (za period 2014 r. – pershe pivrichchia 2016 r.) [Report of the Antimonopoly Committee of Ukraine on the results of the study of pharmaceutical markets (for the period 2014 – first half of 2016)]. Available at: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=131567&schema=main> (accessed 12 August 2019).
2. Derzhavnyi reiestr likarskykh zasobiv Ukrainy [State Register of Medicines of Ukraine]. Available at: <http://driz.com.ua/> (accessed 09 August 2019).
3. Alekhina N.D. (2007). Plant Physiology. I.P. Ermakova (Ed.). Moscow, 640 p. (in Russian)
4. Blazhei A. & Shutii L. (1977). Fenolnye soedineniia rastitelnogo proiskhozhdeniia [Phenolic compounds of plant origin]. Moscow, 240 p. (in Russian)
5. Semak B.B., Barna M.Yu., & Demkevych L.I. (2011). Vitchyzniani rynok likarskoi roslynnoi syrovyny: problemy i rishennia [Domestic market of medicinal plant raw materials: problems and solutions]. *Bulletin of NLTU Ukraine*. Vol. 21.1. P. 264–268.
6. Piven E.P., Dikhtiarev S.I., Levchenko V.V. & Tikhomirov E.V. (2008). *Farmakom [Farmakom]*. No. 4. P. 102–107.
7. Derzhavna sluzhba Ukrainy z likarskykh zasobiv ta kontroliu za narkotyky [State Service of Ukraine for Drugs and Drug Control]. Available at: <http://www.diklz.gov.ua/control/main/uk/index> (accessed 08 August 2019).
8. Sistema issledovaniia rynku «Farmstandart», «PharmXplorer» [Market research system Pharmstandard, PharmXplorer]. Available at: <https://www.apteka.ua/article/501382> (accessed 08 August 2019).
9. Kotvitska A.A. & Surikova I.O. Analiz faktoriv, shcho vplyvaiut na konkurentospromozhnist vitchyznianskykh farmatsevtichnykh pidpriemstv [Analysis of factors affecting the competitiveness of domestic pharmaceutical enterprises]. Available at: <http://dspace.nuph.edu.ua/bitstream/123456789/5334/1/166/167ukr.pdf> (accessed 09 August 2019).
10. Farmatsevtichni pasians [Pharmaceutical solitaire]. Available at: <http://www.visnuk.com.ua/uk/publication/100005824-farmatsevtichniy-pasyans> (accessed 12 August 2019).